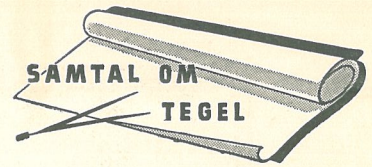

TEGEL

4-1951

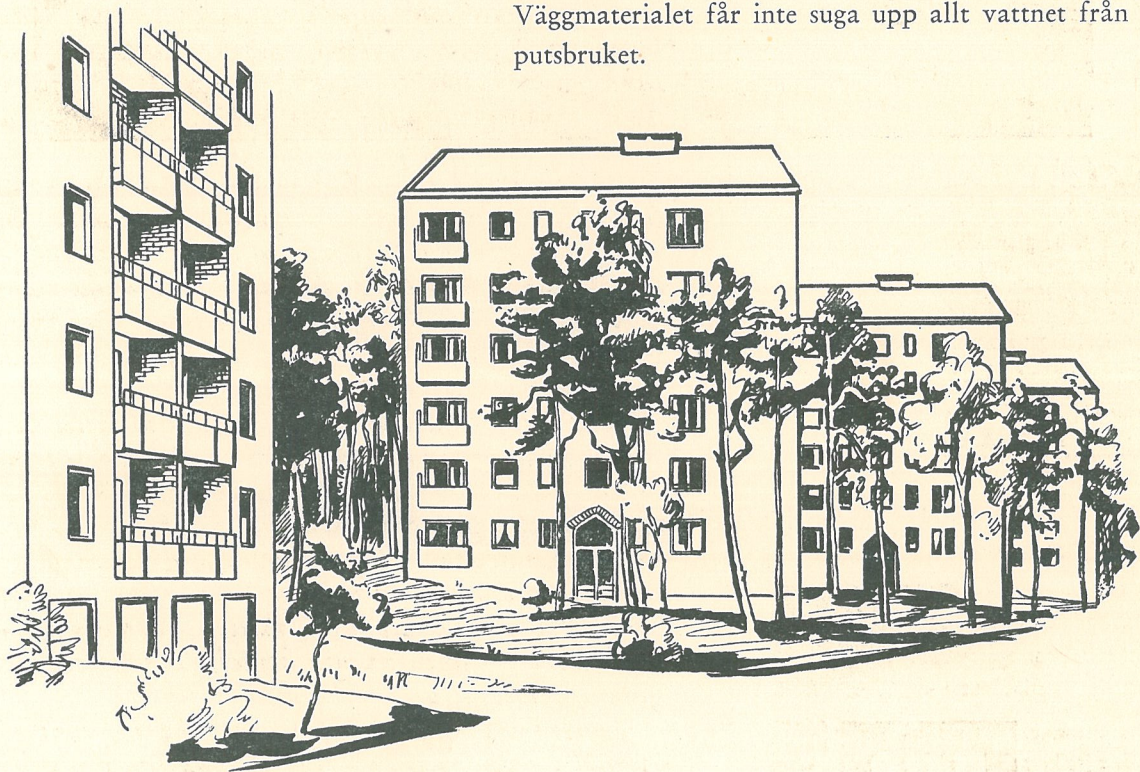

HÖSTEN är kommen

Nu är vattrivningarnas tid inne Nu skall fasadernas ytterputs på

Så fuktig som denna sommar varit torde underlaget vara idealiskt att putsa på. Väggen har lagom fukt kvar för att putsbruket skall karbonatisera under gynnsamma förhållanden.

Puts på tegelväggar sitter alltid kvar, men om putsen anbringats på en snustorr vägg blir det ingen stark och bra puts hur bra bruk man än haft. Väggmaterialet får inte suga upp allt vattnet från putsbruket.

TEGELBRUKENS FÖRSÄLJNINGSAKTIEBOLAG
S T O C K H O L M

TEGEL

ORGAN FÖR SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING

Redaktionskommitté: Kapten H. STRÖM - Direktör J. BAUNGE - Ingenjör K. WRÅKE

Redaktör och ansvarig utgivare: Civilingenjör R. ELGENSTIERNA

Redaktionsombud: Ingenjör S. HENNINGSSON, Heby - Civilingenjör H. SCHLYTER, Göteborg
Ingenjör K. WRÅKE, Malmö - Ingenjör S. ÅLANDER, Sundsvall

Redaktion och expedition: ENGELBREKTSGATAN 29, STOCKHOLM, TEL. 10 80 51

Eftertryck utan skriftligt tillstånd förbjudet. Copyright. — Tryckeri AB Thule, Stockholm 1951

Nr 4 — 1951

ÅRGÅNG 41

INNEHÅLL

Taktegel och Tegeltak

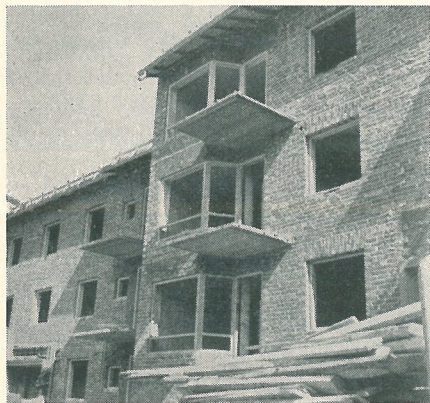
Oscar Bylund

En handledning vid läggning av tegeltak med synpunkter på panel, papp och läktning jämte anordningar vid takfot, gavlar, skorstenar m.m.

Murning bakom järnridån

Blackeberg — en bildrapso di

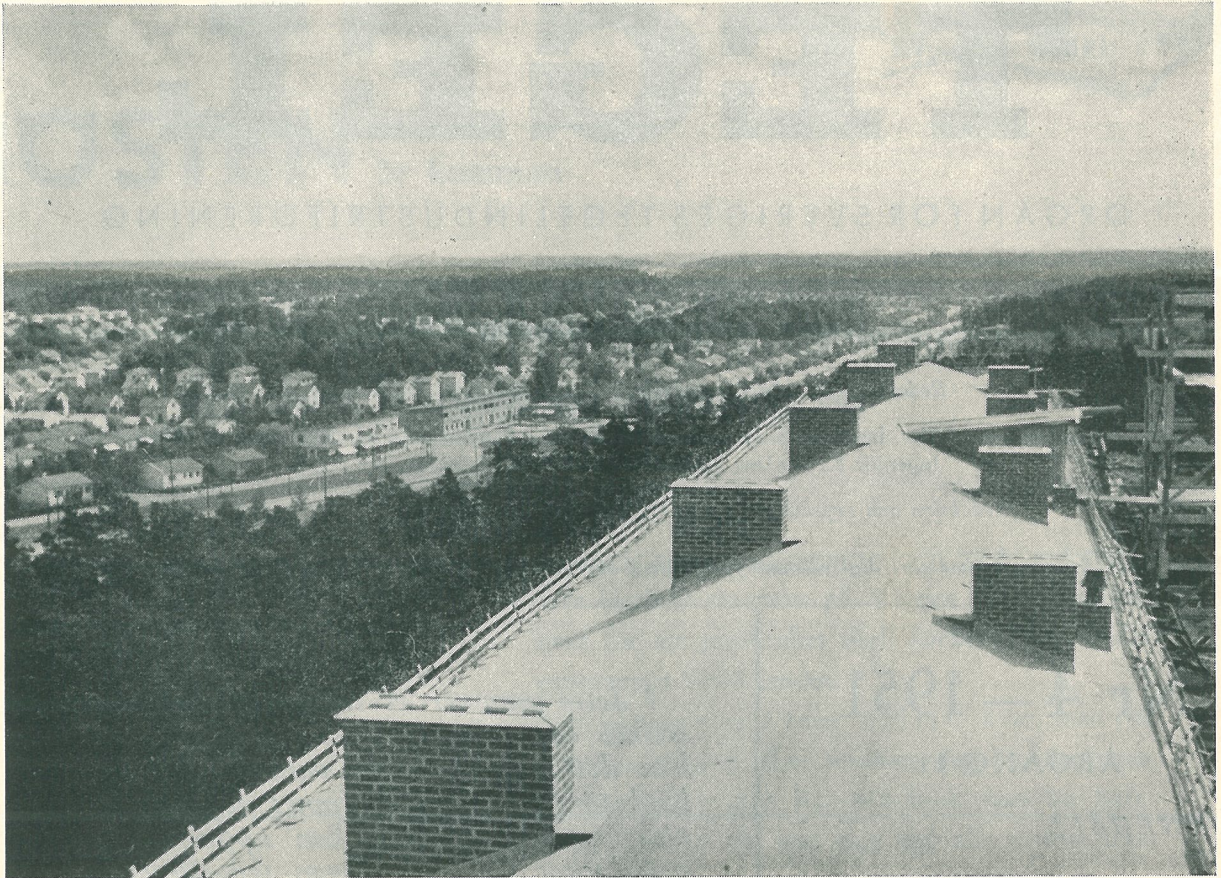

I detta nummer av tidskriften har införts en artikel om taktegel. Ur försäljningssynpunkt kan detta kanske anses vara onödigt, då i vårt land förmodligen icke finnes något annat tak-täckningsmaterial som kan uppvisa en sådan popularitet och efterfrågan som taktegel. Tillverkarna ha dessutom under flera år — trots en ökad produktion — haft stora svårigheter att tillfredsställa efterfrågan på marknaden.

Av de olika taktäckningsmaterial som finnes torde endast kopparn i hållbarhet kunna jämföras med taktegel. Vi ha takpannor från medeltiden som säkerligen kunna trotsa ännu några hundra år av vårt påfrestande klimat. Det finnes munk- och nunnetegel från 1500-talet, som ännu skyddar kyrkor och slott.

Mångårig erfarenhet har emellertid ofta visat taktegeltillverkarna, hur även det yppersta material med så goda egenskaper som just de taktegel besitter lätt kan förfuskas, beroende på bristande kännedom om en hel del detaljers rätta, fackmässiga utförande. Detaljer, som tillhopa skola svara för att den färdiga produkten — tegeltaket — skall kunna betecknas som ett fullgott arbetsresultat.

Enär dessa felkonstruktioner ofta äro rent elementära och i regel mycket lätt kunna undvikas, är det redaktionens förhoppning att denna artikel skall visa sig vara en välkommen handledning för de fackmän, som bära en icke föraktlig del av ansvaret för att tegeltaket skall bli vad vi alla sträva efter — pricken över i på ett fullgott byggnadsverk.

TAKTEGEL OCH TEGELTAK

av arkitekt Oscar Bylund

Hur takteglet kommer till

Taktegel tillverkas som bekant av lera. För att kunna bearbetas måste leran ha rätt fuktig konsistens och får inte innehålla några större fasta korn. Den ur lertaget upptagna leran måste därför förbearbetas på olika sätt. Grövre korn krossas och, om leran är för torr, tillsättes vatten, om den är för blöt, tillsättes torkningsmedel till dess lermassans konsistens lämpar sig för formning av tegelpannorna. Formningen kan göras på tre sätt. Vid *strängpressning* pressas leran ut genom ett munstycke med samma form som en tegelpannas tvärsnitt. Den utpressade lersträngen avskärs med trådar till färdigformade pannor (fig. 1). Vid *formpressning* pressas lagom stora lerstycken mellan gipsformar ut till sin färdiga form, varefter överbliven lera skäres bort för hand (fig. 2). Komplicerade former, som till exempel förgrenat nocktegel, lämpar sig inte vare

sig för sträng- eller formpressning utan måste slås för hand, modelleras över en matris.

Den färdigformade pannan innehåller stora mängder vatten, som måste bort före bränningen. Det rör sig om ca 0,8 kg vatten per panna, som under torkningen alltså förlorar en fjärdedel av sin ursprungliga vikt. Torkningen (fig. 3) kan ske utomhus i lador eller inomhus ovanför brännugnarna eller i särskilda torkor där torkningen sker med varmluft, som blåses igenom det slutna rummet med fläktar. Under torkningen krymper pannorna 6—10 %.

Sedan pannorna torkat tillräckligt sättes de i en ugn (fig. 4) där de bränns vid ca 950°. Under bränningen utdrives de sista resterna av vattnet och genom kemiska processer bakas de olika beståndsdelarna ihop till en fast och stark massa. Tegelpannan är sålunda en keramisk produkt — om än grov — och har klang och är spröd som en

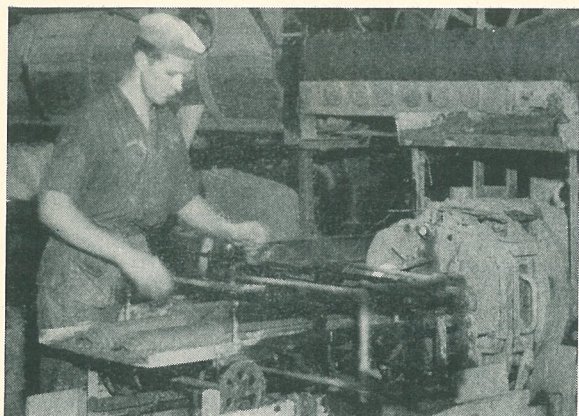

Fig. 1. Strängpressning

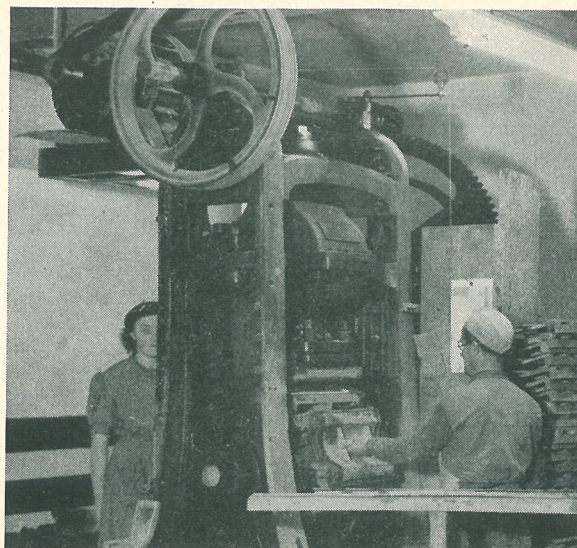

Fig. 2. Formpressning

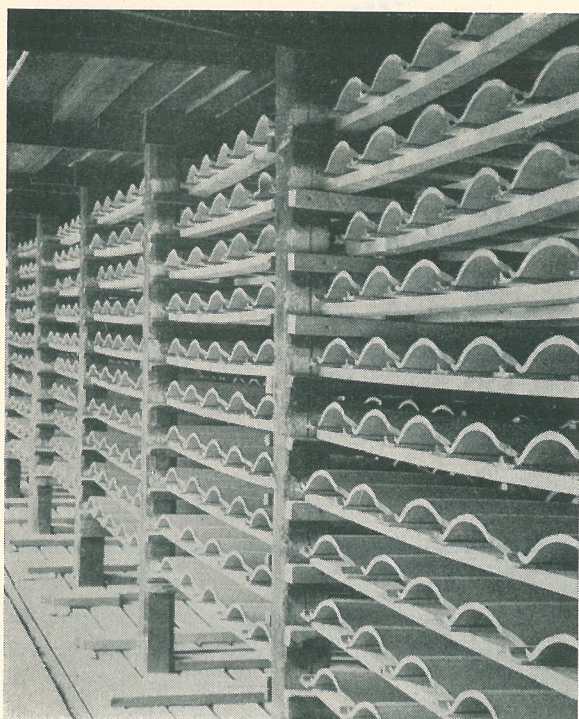

Fig. 3. Torkning

Fig. 4. Takteglet sättes i flamugn för bränning

sådan. Även under bränningen formförändras pannan. Ju hårdare pannan bränns desto mer krymper den. Då temperaturen är olika hög i olika delar av ugnen, krymper pannorna olika mycket i ugnens olika delar.

Teglets färg är beroende dels av lerans sammansättning dels av bränningstemperaturen. Vanligen är färgen röd med nyanser i gult eller blått. Lera, som innehåller mycket kalk och brännes reducerande kan ge gul färg. Ju hårdare en rödbrännande lera bränns desto djupare röd blir färgen. Det senare förhållandet används av de större brukena för att sortera pannorna i färgklasser, mörkrött, högrött, rött och ljusrött. Då hårdare brända pannor krymper mer än mindre hårt brän-

da, kan färgnyansen sägas utgöra ett mått på krympningsgraden och följaktligen kan längdvariationerna inom en sådan färgklass vara mindre än inom hela produktionen. Nyligen utförda mätningar tyder emellertid på att även andra faktorer än bränningsgraden kan påverka färgen.

Takteglets uppgift

Takteglets uppgift är att avleda regn- och smältvatten, så att den underliggande pappen inte urlakas, att verka temperaturutjämnande, så att underlaget inte i så hög grad blir utsatt för uttorkning genom solbestralning, att förhindra kringflygande gnistor att antända taket och — inte minst viktigt — att vara vackert.

Typer och egenskaper

Takteglet tillverkas dels i form av strängpressade enkupiga och tvåkupiga pannor, dels formpressade enkupiga pannor, falstaktegel (fig. 5). Enkupiga pannor föredras ofta på grund av den kraftiga mönstring de ger taket. Tvåkupiga pannor föredras, därför att de ligger stadigare på underlaget och blir något billigare i användningen. De formpressade pannorna är försedda med falsar, som har till uppgift att försvåra att slagregn och yrsnö tränger in mellan pannorna. De används med fördel på utsatta ställen som vid väst- och sydkusterna, men är dyrare än de strängpressade på grund av tillverkningssättet. Av i landet årligen producerade takpannor utgör de strängpressade tvåkupiga pannorna ca 60 %, de enkupiga ca 30 % och formpressade enkupiga falskpannor mindre än 10 %.

Taktegel skall vara frostbeständigt. Frostbeständigheten provas laboriemässigt genom att takteglet i vattenmättat tillstånd utsätts för 25 gånger upprepade nedfrysningar till -25°C med mellankommande upptiningar i vatten av ca $+20^{\circ}\text{C}$. Takteglet får därvid inte förete någon förändring.

Så långt det kan ske sorteras pannor med kalkkorn och sprickor och andra brottanvisningar bort vid bruken. Med hänsyn bl. a. till graden av skevhet och buktighet sorteras pannorna vidare i klasserna: 1:a, 2:a och 3:e sort. Den bästa sorteringen, 1:a sort, har då givetvis de bästa egenskaperna vad beträffar skevhet, buktighet och utseende. Vissa tegelbruk levererar sitt taktegel enligt på förhand uppgjorda kvalitetsbestämmelser. Tvister mellan köpare och säljare, huruvida det levererade takteglet uppfyller dessa bestämmelser eller ej, avgörs genom provning vid prov-

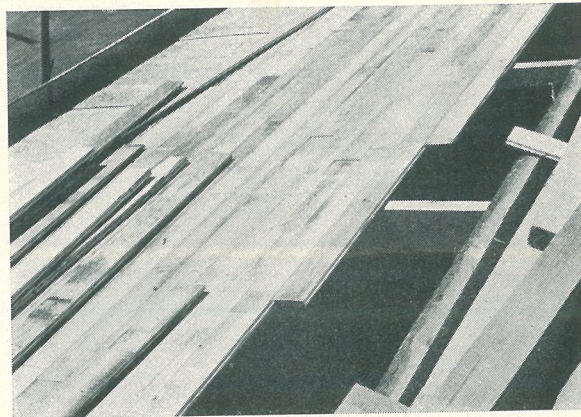

Fig. 6. Spontad panel får skarvas mellan takstolarna, om intilliggande bräda går oskarvad fram mellan dessa

ningsanstalt. För närvarande förberedes gemensamma kvalitetsbestämmelser för hela landet. Härigenom får köparen full garanti för vad han köper.

Tegeltaket är inte bara taktegel

Takteglet är icke ensamt avgörande för takets kvalitet. Samtliga i taklaget ingående delar måste vara av god kvalitet och utförda på rätt sätt.

Takformen bör vara den enklast möjliga och taklutningen bör vara så stor som möjligt, helst mer än 35° och inte gärna under 20° .

Dimensioneringen av takstolarna bör givetvis vara tillräcklig för att uppbära förekommande laster. Hänsyn till takteglets vikt ca 35 kg/m^2 behöver knappast tas, då denna är obetydlig jämfört med övriga laster som vindtryck och snölast, vilka tillsammans uppgår till flera hundra kg/m^2 .

Till takpanel väljes lämpligen $\frac{3}{4}$ " spontade bräder på takstolar med centrumavstånd ca 120 cm. Bräderna får skarvas mellan takstolarna (fig. 6) dock så att högst en skarv kommer mel-

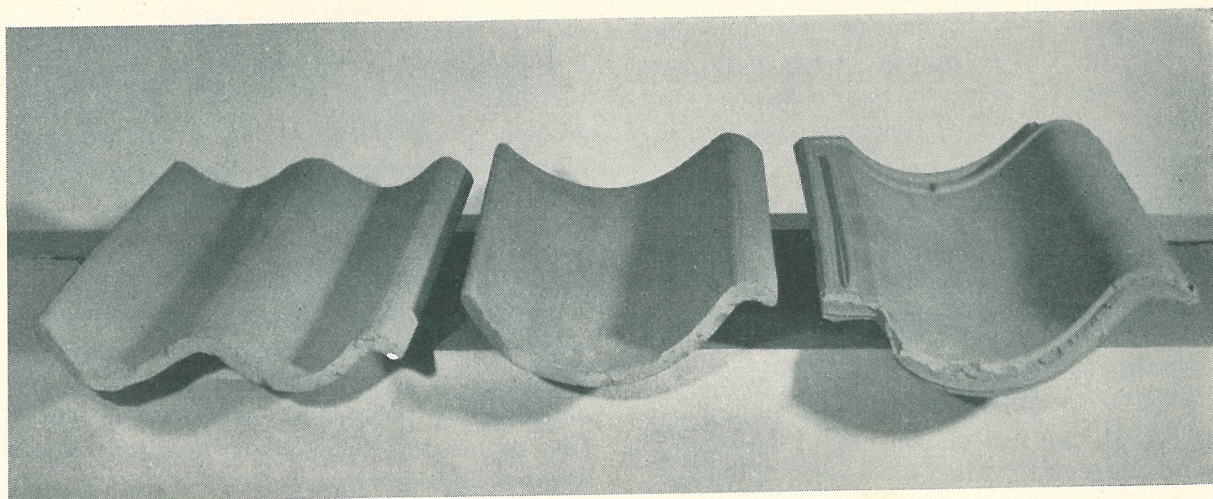
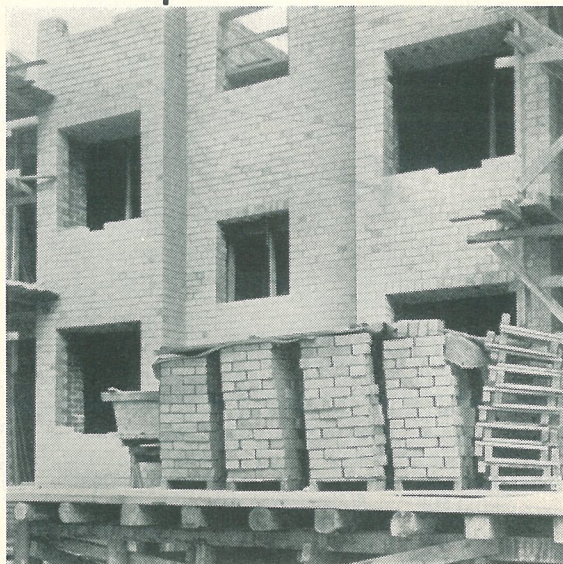

Fig. 5. Tvåkupig och enkupig takpanna (strängpressade) samt enkupig, falsad takpanna (formpressad)

Över 1¹/₂ miljon
Brillinge-tegel
till Blackebergs-området

Allt fasadtegel till AB Svenska Bostäders
bebyggelse på Blackebergsområdet
utgöres av Brillinge-tegel. Sammanlagt
levererar vi till denna byggnation mer än
1,5 miljon sten från våra anläggningar.

Brillinge-tegel
— *marknadens erkänt bästa fabrikat*
från Sveriges modernaste tegelbruk

Vi levererar

Gult fasadtegel
enligt beställarens önskan
med följande ytbehandling:
CHAMOTTERAT —
SANDAT — KAMMAT —
BORSTAT eller
SLÄTT

**Brillinge
fasadtegel**

PRECISIONSTILLVERKAT
FROSTBESTÄNDIGT
MÅNGHÅLSTEGEL
MED LÅG VOLYMKVIKT

AB WAKSALA TEGELBRUK UPPSALA

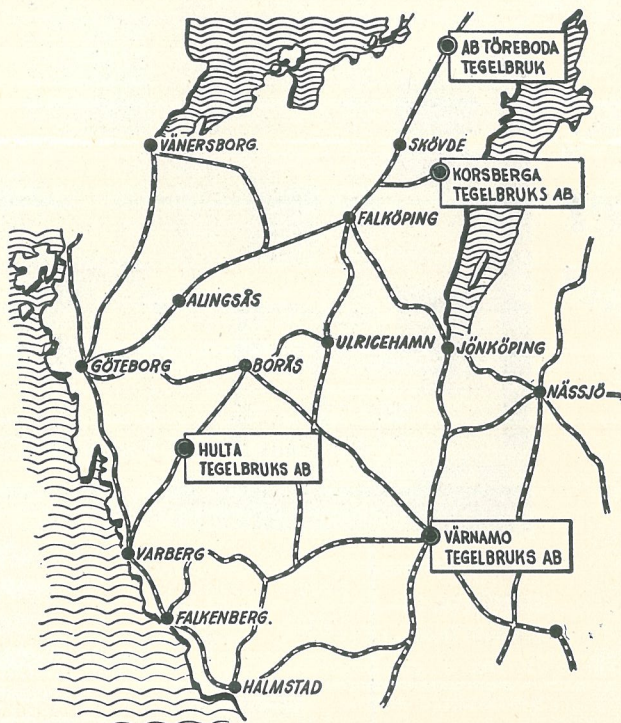
Prover och priser genom ensamförsäljaren

TEGELBRUKENS FÖRSÄLJNING AB

Norrlandsgatan 11 - STOCKHOLM - Tel. växel 23 31 15

TEGEL 1951, 4 XXV

VÄLJ MED OMSORG — välj Edert tegel

från

- ★ AB Töreboda Tegelbruk
Tel. Töreboda 67, 607
- ★ Korsberga Tegelbruks AB
Tel. Korsberga 1
- ★ Hulta Tegelbruks AB
Tel. Kinna 410 45
- ★ Värnamo Tegelbruks AB
Tel. Värnamo 100 98, 106 38

VI

garantera förstklassigt tegel
erbjuda en rikhaltig sortering
utlova kortaste leveranstid

THILÉN-BOLAGEN

Huvudkontor: Värnamo Tegelbruks AB
Tel. 100 98, 106 38

När det gäller

TAKTEGEL

Se till att Ni får

från

HEBY TEGELVERK, SKÖLDBERG & Co K/B, Heby

Tel. Namnanrop "Heby Tegelverk"

Telegr.-adr. "Hebytegel"

Skandinavien största taktegeltillverkare. Årsproduktion 10000000 taktegel.

lan två närliggande takstolar per vartannat brädskift. De intill liggande bräderna ovanför och under skarven måste alltså vara oskarvade mellan samma takstolar.

Pappen utgör det egentliga vattentätande skiktet och bör vara av bästa möjliga kvalitet, helst s. k. underhållsfri. I de fall man kan räkna med att taket inspekteras och rensas ofta, kanske varje år, kan det vara ekonomiskt att välja en enklare underlagspapp, såsom asfaltimpregnerad blandpapp 600/400. Ju mer sällan taket kommer att ses över, desto större anledning har man att välja en högklassig underlagspapp, t. ex. ytbelagd, ev. skyddsbelagd asfaltpapp, blandpapp eller cellulospapp 600/275 eller cellulospapp 600/200 (första talet anger asfaltens eller tjärans, andra talet pappens vikt per m²). Stor vikt lägges vid att takpappen överlappar väl i alla skarvar och åt rätt håll, så att avrinnande vatten ingenstans har möjlighet att söka sig in under pappen och skada takpanelen. Vanligen lägges pappen parallellt med takfoten med början nedifrån. Den nedersta pappvåden låter man antingen skjuta några centimeter utanför takkanten för att bilda droppkånt eller också slutar nedre kanten på ett plåtbeslag, som ligger utefter takkanten (fig. 7).

Läkningen (fig. 8) utföres med ett lag $\frac{3}{4}$ "—1" s. k. ströläkt i takfallets riktning med ca 60 cm centrumavstånd. Ströläktens uppgift är att bära upp tegelläkten från takytan, så att vatten kan rinna av under dessa. Speciellt i trädrik omgivning tränger kringflygande växtdelar, löv, frön osv. in i under takteglet. Om dessa fastna under tegelläkten, kan de dämna upp ytterligare växt-

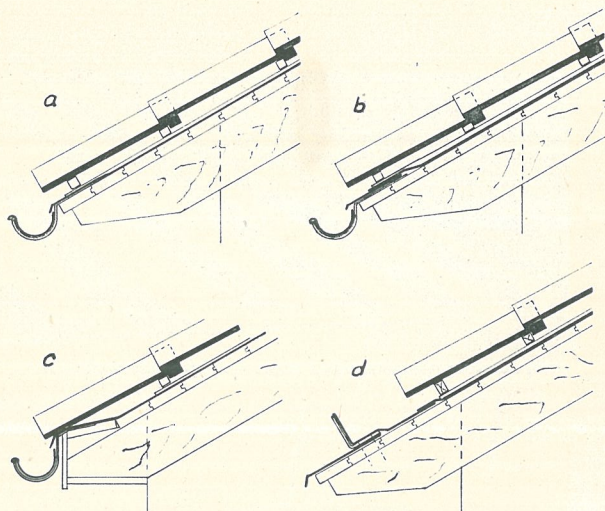

Fig. 7. Olika sätt att utforma takfoten:
a) Takpappen neddragen till hängrännan
b) Takfoten plåtbeklädd
c) Kål på takfoten, fotläkten obehövlig
d) Stådränna

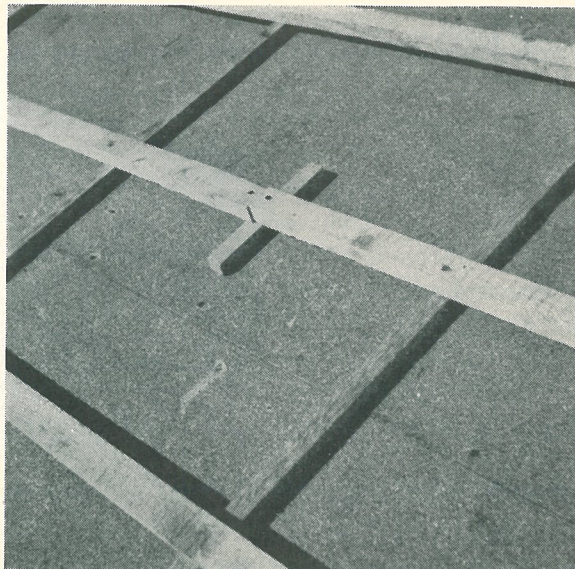

Fig. 8. Ströläkten bär upp tegelläkten (bärläkten) från takytan. Obs. skarvens utförande

delar, som multnar och hindrar vattnet att rinna av. På ett sådant ställe blir takpappen och ibland även läkten lätt förstörd av röta. En annan känslig punkt är under ströläkten, där vatten kan kvarhållas kapillärt och åstadkomma skador på papp och läkt. Ett ur denna synpunkt bättre men också dyrare utförande är att lägga trekantig ströläkt under pappen. Anliggningsytan mellan tegelläkt och papp blir då den minsta möjliga och belägen högre än takytan i övrigt. I detta fall är det lämpligt att lägga pappvåderna i takfallets riktning (fig. 9) och välja ett sådant avstånd mellan ströläkten att våden lagom täcker ytan mellan två ströläkt och sträcker sig över dessa.

Tegelläkten eller bärläkten väljes 1" × 1½" och överkanten skall vara jämn. Avstånden mellan läktens överkanter, läktavståndet, måste

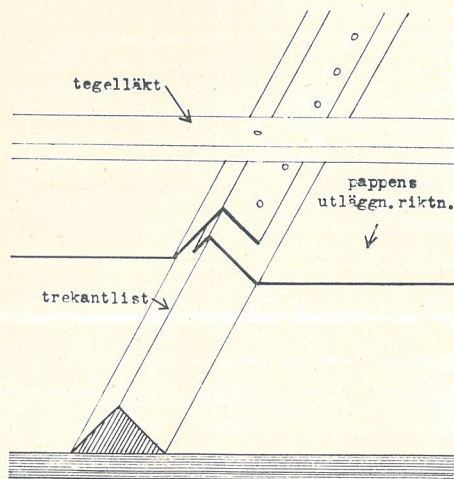

Fig. 9. Ströläkt i form av trekantlist under pappen

vara noggrant avpassat till det levererade takteglens dimensioner. Om läktavståndet är för litet, blir det nödvändigt att klippa takpannorna i hörnen. Är läktavståndet för stort, täcker pannorna inte varandra tillräckligt. Som framgår av det tidigare sagda kan man inte på förhand vara säker på vilket läktavstånd, som är det rätta. Gissningar beträffande läktavståndet har alltför ofta resulterat i att taket har fått läktats om. Man bör gå tillväga på följande sätt.

Sedan tegelpartiet anlant till byggnadsplatsen uttages godtyckligt 20—30 takpannor. Dessa utlägges på plan mark i två eller tredubbla rader till 11 pannors längd precis så, som de skall ligga på taket. Avståndet mellan klackframkanten på första och elfte pannorna mätes och divideras med tio. På så sätt erhålles ett medeltal av det läktavstånd, som är lämpligt för varje enskild panna. Detta läktavstånd kan användas men medför, att ett större eller mindre antal pannor får klippas. Klippning av pannorna torde emellertid kunna undvikas i ännu högre grad, om man ökar det erhållna medeltalet med några millimeter. Hur mycket, kan man bedöma om man mäter alla avstånden mellan närliggande klackframkanter och observerar de största förekommande.

Vid läktningens utförande bör det funna läktavståndet hållas så noggrant, som det över huvud är praktiskt möjligt. Som hjälpmedel använder man sig lämpligen av en tolk, s. k. katt, som tillverkas efter det bestämda läktavståndet (fig. 10).

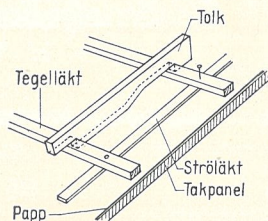

Fig. 10. Tolk, s. k. katt, användes som hjälp för snabb injustering av läktavstånd före fastspikning

Innan läktningen påbörjas, bör man undersöka, om läktavståndet går jämnt upp i avståndet mellan takfoten ochnocken. Om detta ej är fallet, måste någon jämkning göras. I första hand försöker man att jämka på det mått med vilket den nedersta pannraden skjuter över takkanten och på avståndet mellan översta pannraden ochnockplankan. Dessa mått kan dock icke jämkas mer än att, vid takfoten, vattnet med säkerhet faller i taktärnan och, vid nocken, att nockpannorna betryggande täcker över översta pannradens överkanter. Räcker icke dessa jämkningsmöjligheter

Fig. 11. Fel!
Den tvärställda brädan hindrar vattenavrinningen

till måste en eller flera av de översta pannraderna skjutas ihop i erforderlig grad.

Man börjar läktningen vid takfoten, där man placerar en läkt på högkant, fotläkt, för att nedersta tegelraden skall få samma lutning som de övriga (fig. 7 a, b och d). I de fall takpanelen lagts på kil vid takfoten (fig. 7 c) uteslutes fotläkten. Det är mycket viktigt att vattnet inte hindras från att rinna av taket och ett utförande som på fig. 11, där en bräda dämmer upp vattnet, är ett effektivt sätt att få takfoten förstörd. Den näst nedersta läkten placeras på sådant avstånd från takkanten, att takpannan kommer att skjuta ut ca 5 cm utanför denna. Detta för att vattnet skall falla rakt ned i hängrännan. Vid ständränna

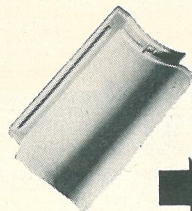
Fig. 12. Ständränna

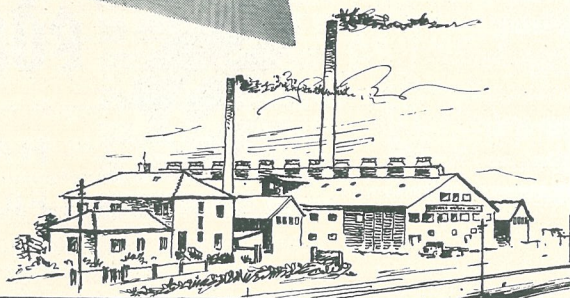
WE-BE-PRODUKTER

ett slagord bland byggnadsfackmän

är det välkända namnet på vår förnäma, mångskiftande tillverkning av tegelvaror av alla slag.

Vårt vackra röda **FALSTAKTEGEL** är "pricken över i" på ett gott byggnadsverk. Falstaktegel ger ökad täthet och vår erkänt höga kvalitet borgar för största livslängd.

WEBERÖDS NYA TEGELBRUKS AB
Veberöd
Telefon 8, 9, 280

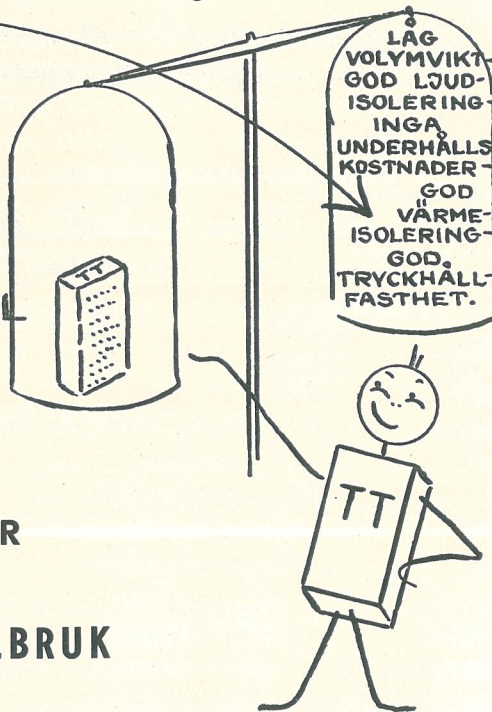
VÄGANDE SKÄL...

...FÖR ANVÄNDANDE AV
MÅNGHÅLTEGEL
FRAMTIDSTEGEL

MURTEGEL
TAKTEGEL
DRÄNERINGSRÖR

TENGGRENSTORPS TEGELBRUK

Vänersborg - Tel. 1251 växel

Redan snart 300 år

HAR TEGEL LEVERERATS
FRÅN LOMMA

Efter en hemställan till Konungen år 1682 då fabrikationen av tegel redan pågått ett par årtionden, beviljades tillstånd för tillverkning av tegel på "en plats wid Lomma nära Mallmoe wharest meckta bequem och tienligt wara skall".

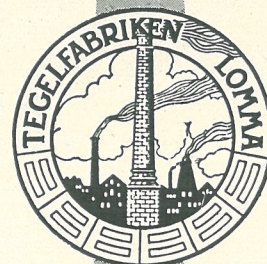
Genom sekler har våra bruk levererat tegel till gårdar, byar och städer och utvecklats till vad de nu äro — moderna fabriker med moderna resurser.

Ur tillverkningsprogrammet:

Gult och gulgrönt fasadtegel i olika nyanser.
Handslaget och strängpressat; Fulltegel och 78-hålstegel.

AB LOMMA TEGELFABRIK
LOMMA

Tel. Malmö 46 20 02
46 20 04

(fig. 12) skall takpannans nedre kant sluta i höjd med ståndskevans överkant med den på högkant resta fotlækten 5 cm högre upp (se fig. 7 d). Den näst nedersta lækten riktas noggrant till rät linje parallell med takfoten. Så fortsättes læktningen uppåt takfallet varunder lækstavståndet noga kontrolleras med katten vid varje spikning.

Vid rännदार läggas en tegellæk parallellt med och på båda sidor om rännдалen för att bära upp underkanten på de pannor och delar av pannor, som skall klippas till en rät linje utefter rännдалen (fig. 13). På samma sätt placeras en læk på var sida om nockplankan vid sneda nockar (fig. 14).

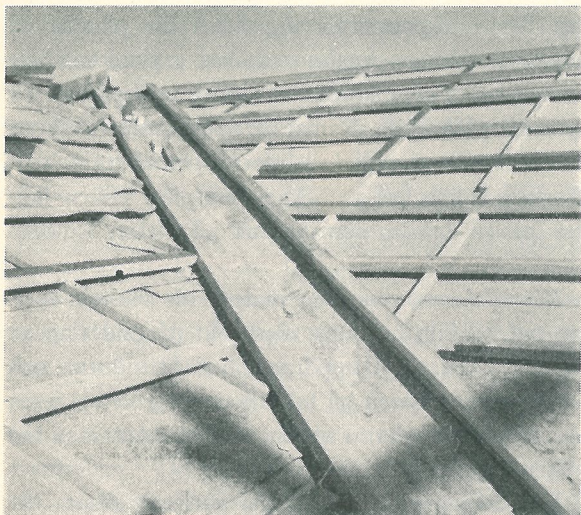

Fig. 13. Tegellæk spikas på var sida om rännдалen...

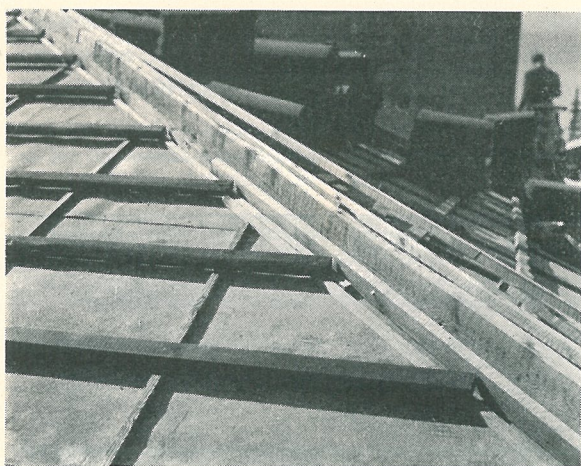

Fig. 14. ... och intill nockplankan vid sneda nockar

Läggning

Vid utläggningen av takpannorna börjar man med en hel rad utefter takfoten och gör därvid de mindre jämknings i sidled, som kan behövas för att pannorna skall fylla ut avståndet mellan

gavlarna utan att trängas, "rida på varandra", eller ligga för glest. Vid gavlarna skall teglet nå så långt in under täckskevorna, att man får betydande täckning. Läggningen fortsätter därpå rad efter rad från höger, varje rad nedifrån och upp. Med rätskiva kontrolleras emellanåt, att de vertikala raderna blir raka (fig. 15). Varje panna skall ligga väl nere på lækten, så att klackens framkant ligger an mot tegellækten. Pannan skall ligga stadigt utan att rubba vidliggande eller underliggande pannor. Pannor, som är för långa, så att de stöter ihop vid de avskurna hörnen, skall klippas vid övre högra hörnet (fig. 16). Klippningen sker med tegeltång eller hovtång eller också kan man hugga av hörnet med en vass murhammare. Tegeltången är en hovtång med smala käftar och har en fjäder mellan skänklarna så att tången öppnar sig själv (fig. 17). Om någon panna på grund av avvikelse i form, skevhet eller buktighet inte vill ligga väl, skall den ovillkorligen utbytas mot en annan. Den borttagna pannan kommer med all sannolikhet att passa bättre på något annat ställe på taket. I värsta fall får en eller annan panna kasseras.

Vid rännदार och sneda nockar skall pannorna klippas till jämnast möjliga rät linje parallellt med rännдалen resp. nockplankan (fig. 18). Pannornas klippta kanter bör nå så långt ut över rännдалskanten, att regnvattnet med säkerhet faller i rännan. Vid nockplankan skall den klippta kanten anslutas så väl att nockteglet med säkerhet täcker över takpannorna.

Alla pannor i nedersta raden skall *spikas* fast i tegellækten med förzinkad trådspik. Spiken får dock ej slås i så hårt att den spännes mot pannorna, när dessa i så fall lätt kan spricka. I övrigt spikas var 5:e—10:e av de vågräta raderna alltefter takets lutning. Det anses, att man bör spika var 6:e rad vid en taklutning av mindre än 45°. Vid större taklutningar mellan 45°—60° spikas varannan rad och över 60° alla rader. Alla pannor bör också spikas då taket har ett för stark blåst särskilt utsatt läge. Takpannorna förses vid tillverkningen med ett spikhål, vilket stundom icke är helt genomgående. Den återstående tunna väggen får alltså slås bort i samband med att pannan spikas. Vid sneda nockar belägna pannor, vars klackar och spikhål klippts bort, får på byggnadsplatsen förses med spikhål, lämpligen genom drillborrning. I stället för att spika alla pannorna kan man binda samman dem med hjälp av speciella krokar, vilka förhindrar att pannorna rubbas av blåst eller nedrasande snö.

Fig. 15. Med rätskiva kontrolleras raderna efter hand

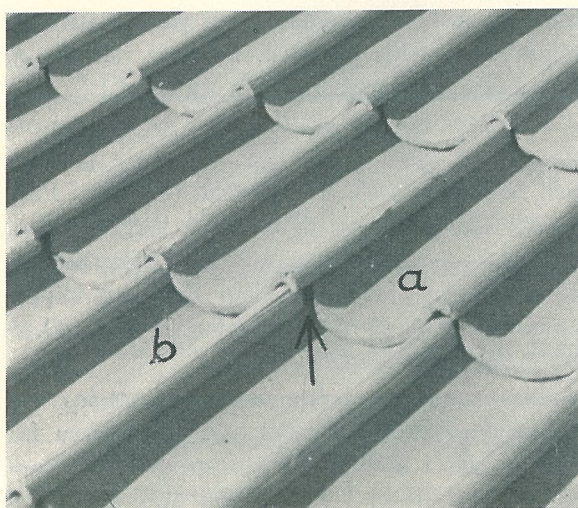
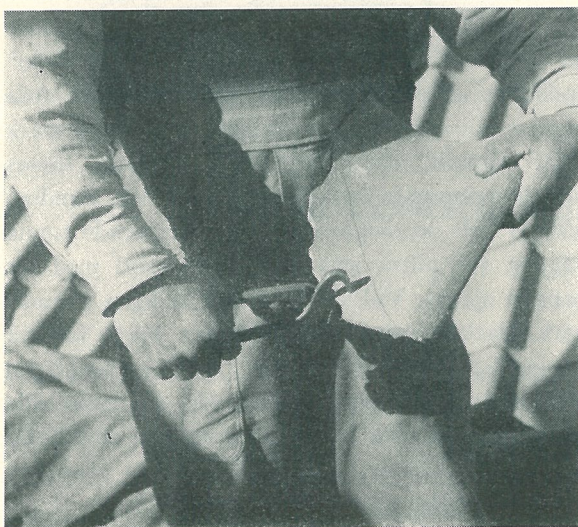

Fig. 16. Om pannorna a och b stöta ihop klippes b vid pilen

Anslutningar

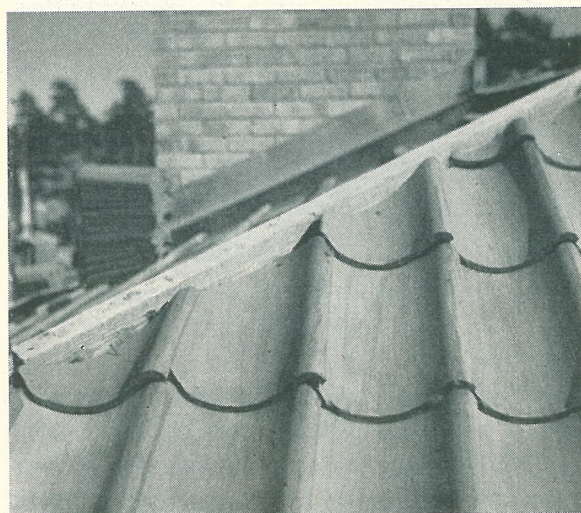
Anslutningarna till takytans kanter och till över takytan uppskjutande byggnadsdelar såsom takkupor, takfönster, skorstenar, ventilationsrör och liknande skall överallt utföras med omsorg och så att regn- och smältvatten avledes till härför avsedda rännor och stuprör. Man bör så långt ske kan förhindra, att vattnet får tillfälle att tränga ned under takteglet och att rinna utefter och smutsa ned delar av fasaderna. Vattnet får under inga förhållanden ha möjlighet att tränga in under pappen och skada underliggande trä.

Nocken avtäckes i regel med nockpannor (fig. 21), som skall väl täcka överkanterna på takpannorna i de båda översta raderna. Som underlag för nockpannorna uppsättes en planka på högkant. Alla nockpannor spikas i plankan. Där nockar möts eller korsas användes nockpannor av speciellt utförande. Raden av nockpannor avslutas lämpligen med s. k. avslutningspanna (fig. 19). Nocken kan också avtäckas med plåt, vilken lägges på en bräda, som spikas på flatan i nockplankan.

Ränndalarna, dvs. den inåtgående vinkeln mellan två takfall, beklädes med plåt på underlag av papp. Plåten skall uppdragas väl åt sidorna och nå in under pappen på takfallen och givetvis även in under takteglet. Pappen bör klistras fast vid plåten.

Vid takfoten utföres någon form av ränna för att leda vattnet till stuprören. Vid hängränna (bild 7 a) eller gesimsränna neddrages teglet så långt att vattnet med säkerhet faller direkt ned i rännan. Men även vatten, som rinner under takteglet på pappen, skall finna väg ner i rännan.

Fig. 17 (t. v.). Klippning sker bäst med tegeltång
Fig. 18. De klippna kanterna skall vara jämna och väl ansluta sig till nockplankan. Obs. de borrarade spikhålen

Krokar för rännans upphängning bör fästas i takpanelen under pappen. Takfoten är den mest utsatta delen av taket, då allt vatten skall passera den. Det kan därför vara motiverat att bekläda hela takfoten med plåt som visas på fig. 7 b. Pappen skall täcka väl över övre plåtkanten och helst klistras fast vid denna. I de fall man bryter upp takpanelen vid takfoten med s. k. kil på takfoten (bild 7 c), bör man särskilt iaktta, att ev. fotläkts undre kant ligger fritt från pappen och tillåter vattnet att falla ned i rännan.

I de fall *ständeränna* (bild 7 d) utföres beklädes hela takfoten med plåt. Takteplet bör sluta ovanför horisontalplanet genom överkanten på rännans uppstående del och plåten skall dragas in ett par decimeter under takteplet. Takpappen, som klistras mot plåten, bör sluta någon centimeter innanför takteplets underkant för att inte överspolas av det vatten, som rinner ner från takpannorna.

Vid *gavlarna* utföres på högkant stående vindskivor för att hindra blåsten att från sidan få "grepp" på och rubba takpannorna. Likaså utföres vattbräder eller täckbräder för att hindra regn att slå in inunder takpannorna. Det klassiska utförandet framgår av fig. 22. Anordningen kan också utföras helt i plåt (fig. 23). I vissa fall lägger man pannorna vid gavlarna på stenhus i bruk, överkragande gaveln med endast ett par centimeter. Vid den gavel, där läggningen avslutas, användes speciellt utformade pannor, s. k. sidopannor (fig. 20). Pannorna bör före inmurningen asfaltstrykas och sandas på undersidan. De bör läggas i ett bruk bestående av lika delar kalk och cement som bindemedel och proportionen 1 : 5 mellan bindemedel och sand.

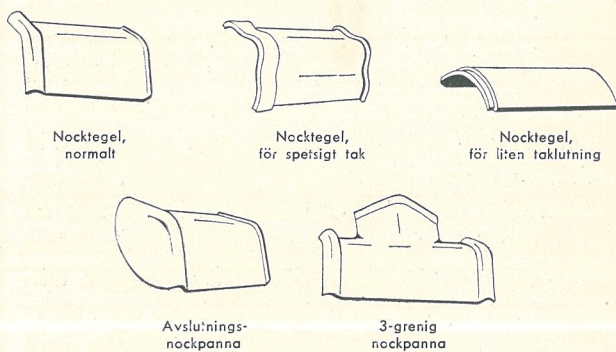

Fig. 19. Olika slag av nockpannor

Fig. 20. Sidopanna i genomsnitt

Fig. 21. Nockryggen täckes med nockpannor, som samtliga spikas med galvaniserad spik

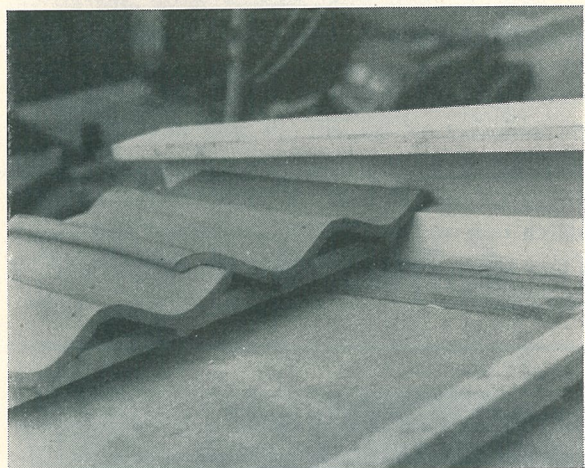

Fig. 22. Vanlig anslutning av trä vid gavel

Fig. 23. Gavelanslutning av plåt

Fig. 24. Anslutning till skorsten

Vid skorstenar ledes vattnet ut på takteglet av en krage av plåt (fig. 24). Ovanför skorstenen utformas plåten, så att den leder vattnet från ovanförliggande takpannor åt sidorna och ned på underliggande takpannor. Plåten bör läggas på ett underlag av trä för att inte deformeras, då man stiger på den. På övriga sidor skall plåten väl täcka takpannorna. Runtom skorstenen dras plåten upp 30 cm och knäcks in mot skorstenen. Takpappen dras också upp 15—20 cm utefter skorstenens sidor.

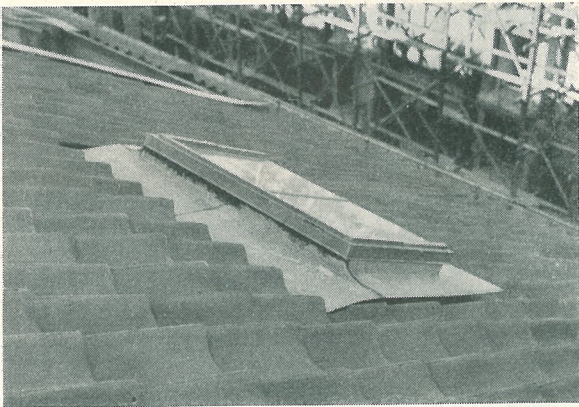

Fig. 25. Anslutning till takfönster

Vid takfönster och takkupor avledes vattnet på samma sätt som vid skorstenar (fig. 25).

Ventilationsrör tätas på liknande sätt med papp uppdragen runtom. Pappen kan läggas med mindre bitar i ett par tre lager. Röret förses med plåtstos runtom (fig. 26).

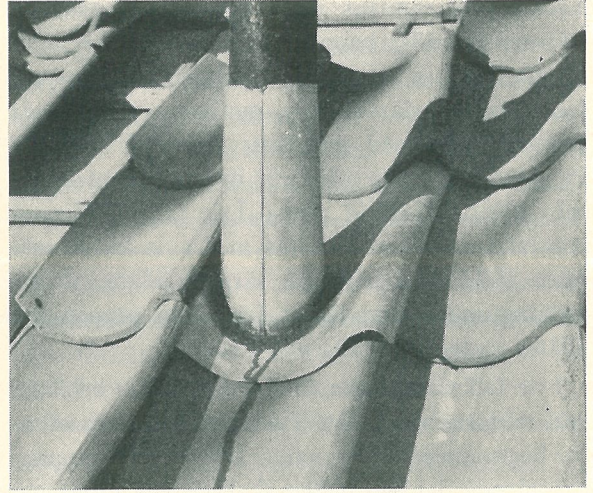

Fig. 26 a. Uppstickande rör förses med plåtstos. Överstosen är vid sin bas utformat som en takpanna

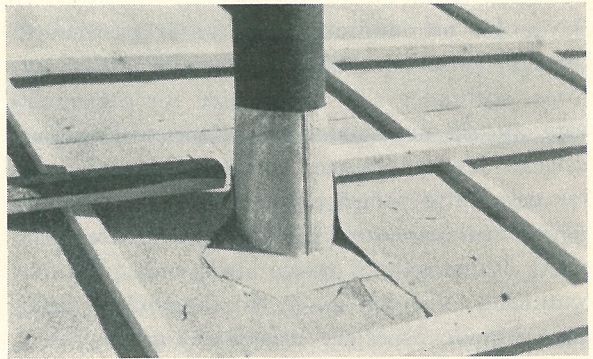
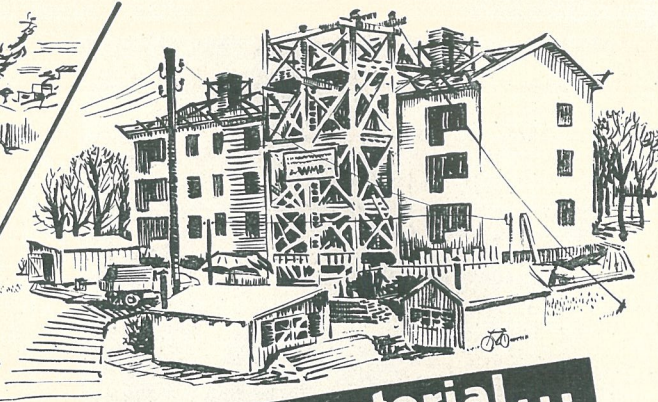

Fig. 26 b. Understosen spikas över pappen i sin nedkant. Pappväden klistras i övrigt å plåten

Som skydd för olycksfall vid arbete på taket med t. ex. snöskottning eller sotning skall man förse taket med *takbryggor*, *nockrücken*, *snörücken* och *stegar*. Byggnadsstadgan (§ 71 mom. 2) föreskriver bl. a. att man på tak som lutar 1:4 eller mera på byggnader, som har större höjd än 8 meter, måste sätta upp nockrücke av rör 15 cm över takytan och i jämnhöjd med nocken. Vid takfoten föreskrives antingen ständränna, gesimsränna eller snörücke. Om taklucka ligger mer än en meter från taknocken eller skorstenen, måste man lägga en järnstege däremellan. Ligger takluckan mer än en meter räknat i sidled från skorsten, som skall sotas, föreskrives takbrygga med minst 25 centimeters bredd. Vidare finns det bestämmelser om räcke kring ljusbrunn och takfönster m. m. I vissa fall har byggnadsnämnd rätt att meddela avvikelser från dessa bestämmelser.

KORK

- naturens eget isoleringsmaterial ...

WMB korkplattor
kännetecknas av:
hög isoleringseffekt
låg fuktighets-
absorption
beständighet
mot röta

WMB korkplattor för isolering av byggnader

WMB korkplattor användas, förutom till isolering av kyl- och frysrum, för isolering av industribyggnader och bostadshus. Vi utarbetar gärna förslag och offerter på alla slags isoleringsarbeten. Begär närmare upplysningar samt vår broschyr "WMB isoleringskork".

Isoleringsaktieföretaget

GÖTEBORG,
Tel.: 1971 20

STOCKHOLM,
1094 27

MALMÖ,
332 07

SUNDSVALL,
563 66

ÖREBRO
145 47

TEGEL- KONTORET

Skaraborgs läns Tegelförsäljnings-
förening u. p. a.

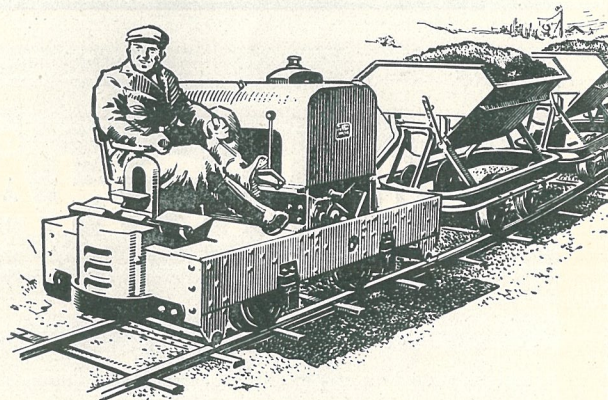
Telefon 873 — Skövde

*Specialförsäljning av
tegelvaror*

Anslutna tegelbruk:

Almnäs, Annefors, Hålltorp, Igelstorp,
Ingelsby, Korsberga, Kvänum, Mariedal,
Mariesjö och Töreboda.

SIMPLEX diesellok

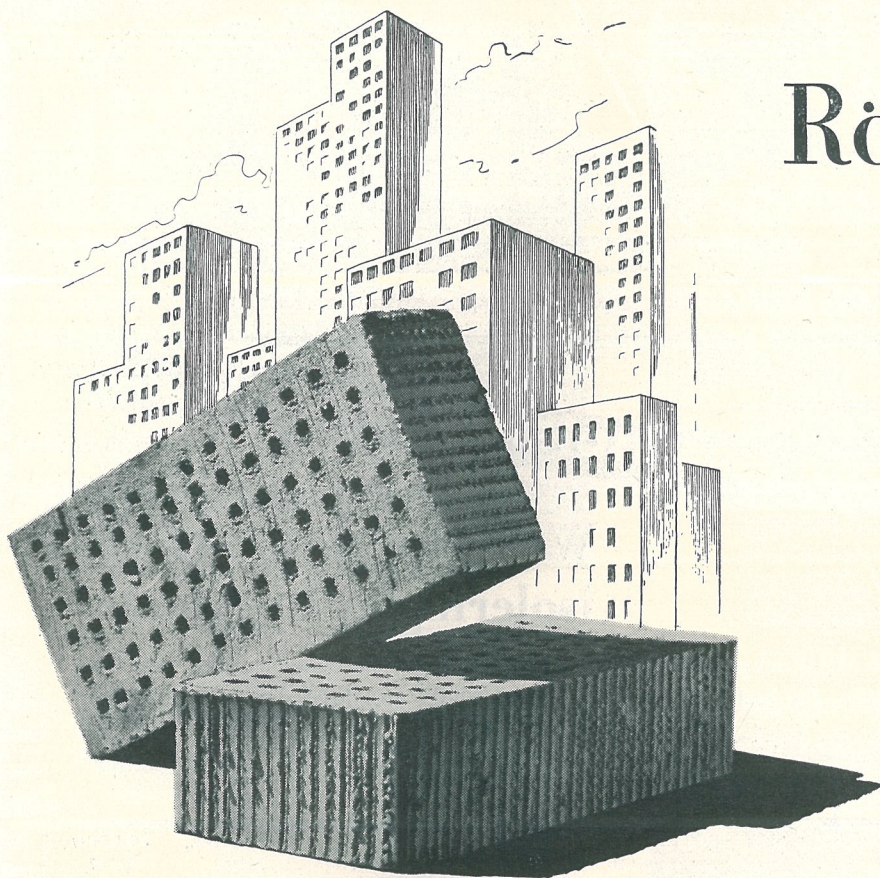
Simplex diesellok är ett driftsäkert och ekonomiskt engelskt kvalitetslok av robust och ändamålsenlig konstruktion. Levereras för olika spårvidder och tjänstevikter. Kort leveranstid. Begär katalog och offert!

Simplex diesellok har levererats till såväl statliga och kommunala verk som till ett flertal enskilda industrier.

Ensamförsäljare:

CARL STRÖM AB

Lästmakaregatan 14-16, Stockholm C · Växel 23 5400

Rögle Gula

månghålstasadtegel — ett te
gel med hög tryckhållfasthet

Bygg med Rögle gula, mång-
hålstaadtegel — 78-håls.
reftlat!

*Sorteras i olika vackra
färgtoner i gult!*

BEGÄR OFFERT!

Hög värmeisolering

Hög tryckhållfasthet

A.-B. Nabbensbergs Tegelbruk

Vänersborg - Tel. 5

Alla dessa anordningar skruvas eller bultas fast i undertaket med fästarmar i regel av plattstång, som dras igenom tegeltaket mellan två takpannor, på så sätt som framgår av fig. 27. Fästarmarna placeras lämpligast vid takpannans djupast liggande del. De bör monteras i samband med läggningen av takpannorna. Takbryggor vid nocken kan också utföras av särskilda nockbryggetegel (fig. 29), som lägges på två kantställda $1\frac{1}{2}$ " bräder. Varje sådan nockpanna spikas med förzinkad trådspik och pannraden avslutas med en särskild avslutningspanna. Nockbryggan kan också utföras av plåt såsom visas på fig. 30.

Takstegen bör ha sådan utformning, att de inte rubbar takpannorna ur sitt läge. Om stegen vilar på takteglet, bör den alltså ha så höga sidostycken att stegpinnarna kommer att ligga fritt ovanför takpannorna. Avståndet mellan sidostycken bör vara sådant att de vilar på takpannornas djupast liggande delar.

Takets underhåll och skötsel

Varje byggnadsdel kräver sitt underhåll för att dess funktionsduglighet skall bevaras, så även tegeltak. Ett väl skött tegeltak skyddar underliggande byggnadsdelar under byggnadens hela livslängd. Taket utsätts emellertid för stora påfrestningar dels klimatiska, dels också genom åverkan i samband med arbeten på taket. Vid särskilt besvärliga klimatiska förhållanden händer, att en eller annan panna fryser sönder. Hårda vindar kan rubba ospikade pannor ur sitt läge. Vid snöskottning och sotning händer det, att arbetaren trampar eller slår sönder pannorna eller trampar dem ur sitt rätta läge. Om sådana söndriga eller rubbade takpannor icke ersätts, kan regnvattnet tränga ned och urlaka underliggande papp och angripa träkonstruktionerna. Det är lämpligt att göra en inspektion varje gång någon varit uppe på taket i ett eller annat ärende. I regel är det då skadorna uppstår.

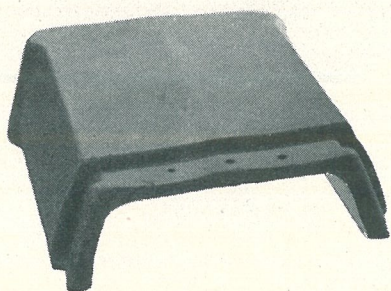

Fig. 29. Nockbryggetegel

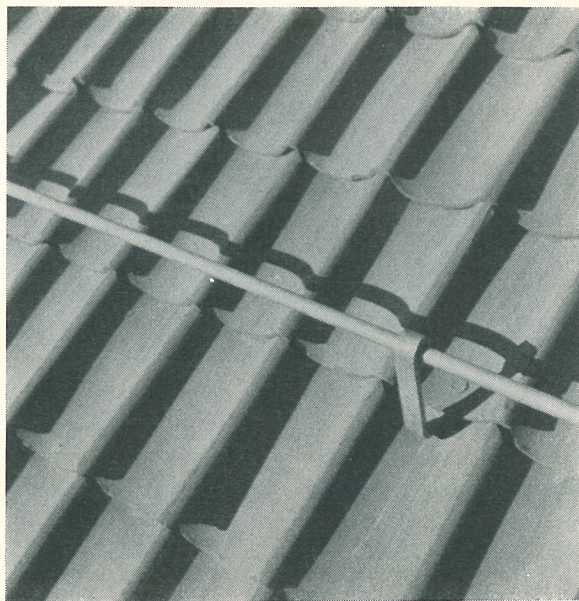

Fig. 27. Snöräcke med fästarm

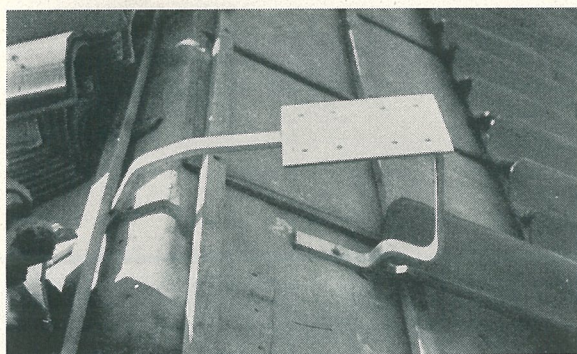

Fig. 28. Fäste för takbrygga

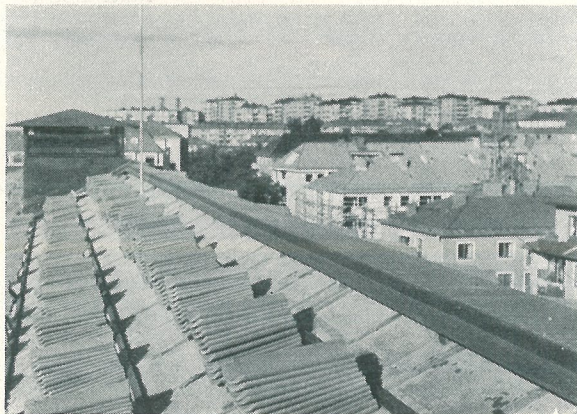

Fig. 30. Nockbrygga av plåt

Då byggnaderna är låga och ligger i lövskog kan som tidigare nämnts, torra löv, fröhus och andra växtdelar blåsa ned på taket och tränga in under takpannorna. Särskilt då ströläkten är tunn, dvs. det fria avståndet mellan tegelläkten och takytan är litet, fastnar löven lätt i ett sådant mellanrum och "dämmer upp" vad som ytterligare blåser in samma väg. En icke oviktig faktor är givetvis taklutningen. Efter hand multnar växtdelarna och får möjlighet att suga upp och hålla kvar luftfuktighet och inträngande vatten. Papp och läkt kan då lätt angripas och, om saken icke rättas till i tid, kan vattnet tränga igenom taket. Om man kan konstatera att förmultnande löv och växtdelar samlats i sådan mängd, att det är fara för takets bestånd, bör man företa en ordentlig rensning av taket. Takpannorna plockas bort på en del av taket, som sopas rent. Därefter går man över hela taket på samma sätt bit efter bit.

Visar det sig att takpappen och läkten skadats på flera ställen är det bäst att plocka ned allt taktegel på en gång. Takpappen lagas och strykes med asfalt. Skadad läkt ersättes med ny. Enstaka hål i takpappen kan lagas med en pappbit, vars undersida strukits med asfalt. Pappbiten spikas väl runt om varefter man stryker det skadade stället och pappen närmast omkring ett par gånger med några dagars mellanrum.

Vid den årliga inspektionen av taket bör man särskilt observera alla plåtbeslag och — lämpligen sedan höstlöven fallit — sopa alla rännalar och hängrännor helt fria från löv och skräp. Inte ens galvaniserad plåt tål angrepp från fukten i multnande löv.

Besväret med regelbundna inspektioner och ett noggrant årligt underhåll är en billig och god försäkring mot risken för skador. Det garanterar byggnadens bestånd och betalar sig bra i längden.

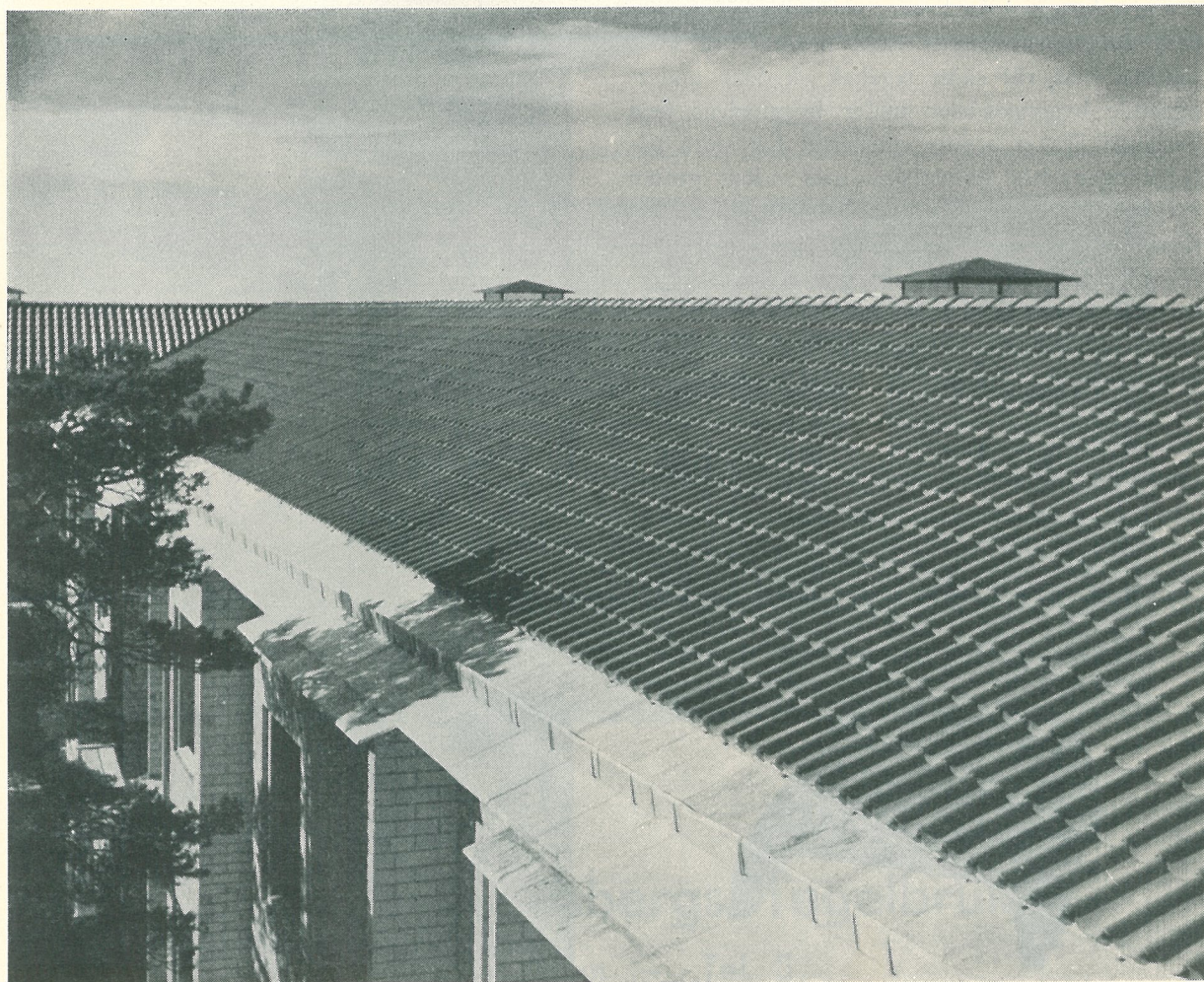

Fig. 31. Det färdiga tegeltaket

*I det traditionsrika köpmannahuset
Östergatan 6, Malmö, är de skånska
tegelbrukens kontor inrymt.*

Konsultera oss gärna

Moderna byggnadskonstruktioner fordra noggranna beräkningar och materialens egenskaper måste till det yttersta utnyttjas för att största ekonomiska utbyte skall erhållas. Ingående kännedom om materialens tekniska egenskaper och möjligheter kräves av konstruktör och fackman. Byggnadsmaterialet framför andra — TEGEL — utgör härvid intet undantag.

Då Ni behöver upplysningar om TEGEL hänvänd Eder med förtroende till vårt kontor. Rön från praktiska försök och tegelbrukens laboratorier stå till Edert förfogande.

SKÅNETEGELBRUKENS
Centralkontor

Östergatan 6 · MALMÖ · Tel. 31831, 31832

Walla-plattan

ett överlägset mellanväggsmaterial

WALLA-PLATTAN intar en obestridd särställning
bland mellanväggsmaterial. Vi vet att man inom
byggkretsar sedan många år uppskattar och litat på
WALLA-PLATTAN, ett förtroende, som grundar
sig på den höga kvalitet och de många tekniska för-
delar WALLA-PLATTAN, tack vare omsorgsfulla
tillverkningsmetoder, kan visa upp

Viktiga fakta

- WALLA-PLATTAN är absolut rak
- brandsäker
- ljudisolerande
- fri från fukt
- och kemiskt neutral

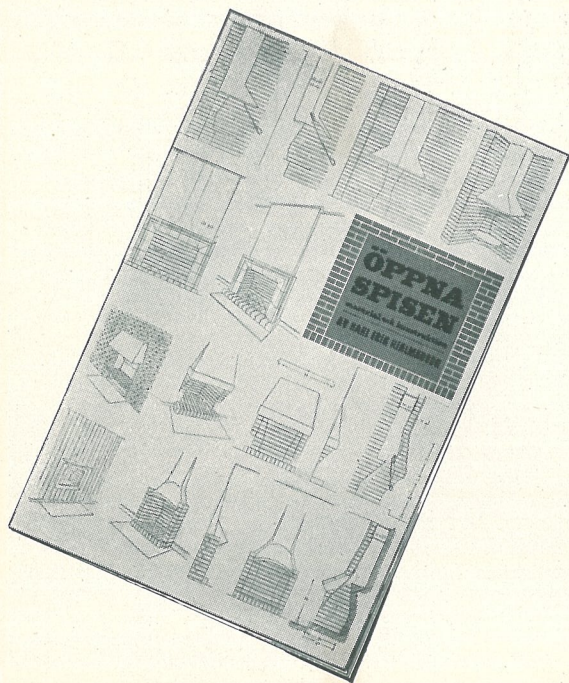
TEGELBRUKSAKTIEBOLAGET WALLA

KATRINEHOLM

POSTADRESS: KATRINEHOLM

TEL.: TEGELBOLAGET

En ny broschyr

betitlad "Öppna spisen — material och konstruktion", författad av arkitekt Karl Erik Hjalmarson, har nu på höstkanten utgivits av Tegelindustriens Centralkontor. Författaren inleder broschyren med en intressant historik varpå följer råd och anvisningar rörande aktuella problem i fråga om spisplacering, konstruktion och materialval. Ett rikhaltigt bildmaterial bidrar till att göra broschyren instruktiv och lättläst.

Broschyren torde icke endast vara till nytta för arkitekten och konstruktören utan även tjäna som god handledning för arbetsledaren, muraren och framför allt egnahemsbyggaren.

Broschyren kan rekvideras från närmaste tegelbruk. Den kan även erhållas från Sveriges Tegelindustriförening, Engelbrektsgratan 29, Stockholm, genom insättande av kr 3:— på postgironummer 73587.

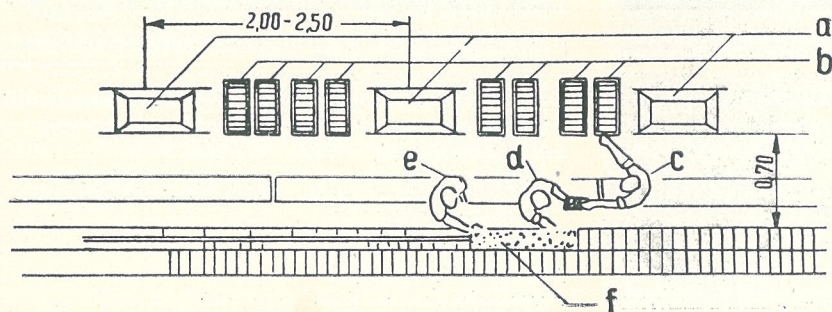
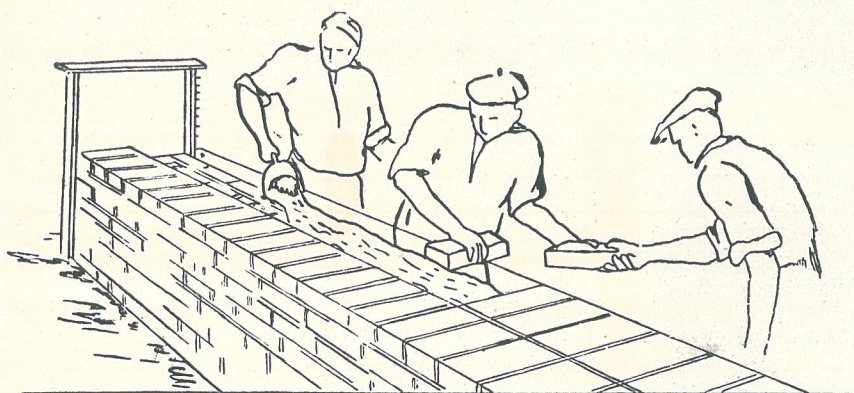
REKVIRERA BROSCHYREN I DAG

MURNING BAKOM JÄRNRIDÅN

Den ryska s. k. Stachanow-rörelsen har utexperimenterat en del nya arbetsmetoder för tegelmurning varigenom produktionen säges kunna höjas. Man arbetar därvid i grupper vanligen om 3 man (varav ibland 1 kvinna) men även femmannagrupper förekommer vid mycket tjocka väggar. Nedanstående bild visar en tremannagrupp i

arbete med murning av en 2-stensvägg (tunnare väggare än $1\frac{1}{2}$ -sten tycks över huvud taget ej förekomma). En hantlangare fördelar murbruket i en sträng för den tegelrad, som är under murning. En annan hantlangare tar teglen från upp-laget på ställningen och räcker dem till muraren eller placerar dem på muren strax intill muraren.

Muraren lägger teglen efter riktsnöre. För att få murbruk i stötfogarna tar man genom att hålla stenen snett upp bruk med den undre tegelkanten och skjuter in tegelstenen mot den förut lagda stenen. "Aktivisterna" uppnår med detta eller liknande arbets-sätt mycket stora arbets-prestationer, intill 11 000 sten murade per dag och man, uppges det. Alla bilder av detta murningssätt visa dock väggar som tycks sakna öppningar.

- a) Brukslave
- b) Tegelstapel
- c) Tegelgivare
- d) Murare
- e) Murbruksfördelare
- f) Murbruksbädd

BLACKE- BERG

Stockholms nyaste stadsdel — Blackeberg — håller på att växa fram och de första hyresgästerna har redan flyttat in. Sammanlagt kommer detta område att omfatta ca 3 000 lägenheter och bebos av 9 000—10 000 människor. Blackeberg, som i stort sett kommer att vara färdigbebyggt under nästa år, ligger i Spånga församling omedelbart väster om Ängby. Tack vare Stockholms stads inkorporering av Spånga har staden vunnit möjlighet att expandera åt detta håll. Snabba kommunikationer till och från centrum skall ombesörjas av tunnelbanan som förlägges genom Blackeberg ut till Räcksta-Vällingby, den nästa etappen i utbyggnadsprogrammet. Räcksta-Vällingbyområdet är avsett för ca 23 000 invånare och bebyggelsen är just påbörjad.

BLACKEBERG BYGGS I TEGEL.

*Murteglet travas å pallar vid upplaget
Fasadteglet däremot direkt från lastbil*

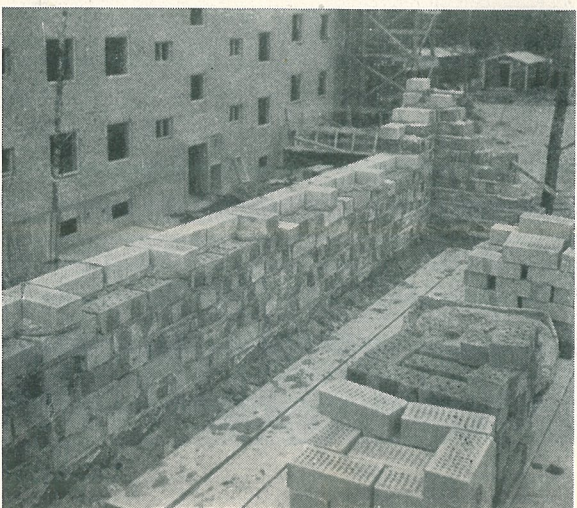
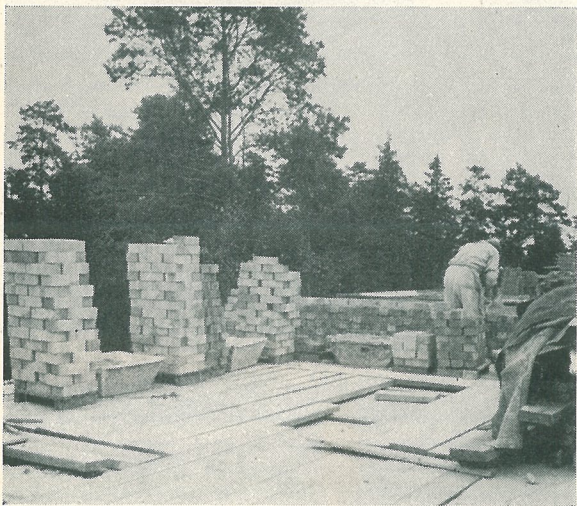

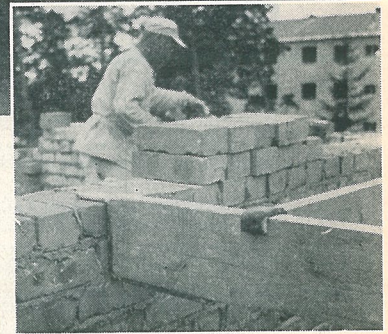
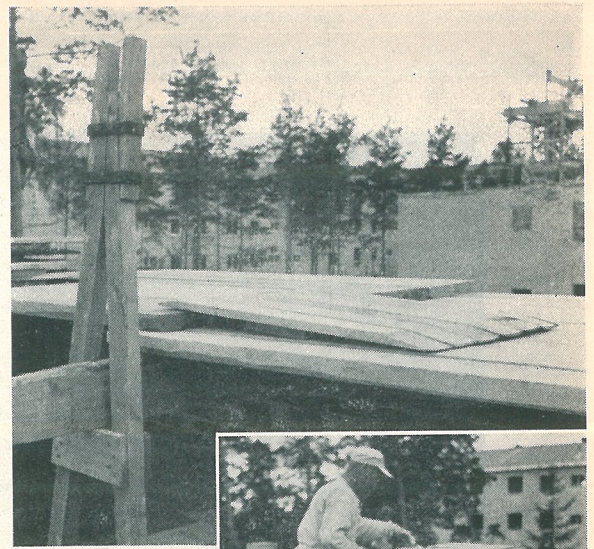
Vackra, tilltalande tegelfasader — i färger väl valda mot den omgivande barrskogsterrängens djupa grönska — växer fram under yrkesskickliga händer

Snedstrukna fogar, jämna och med samma vinkel, anser Blackebergsmuraren blir vackrast med skärvt som "fogslev"

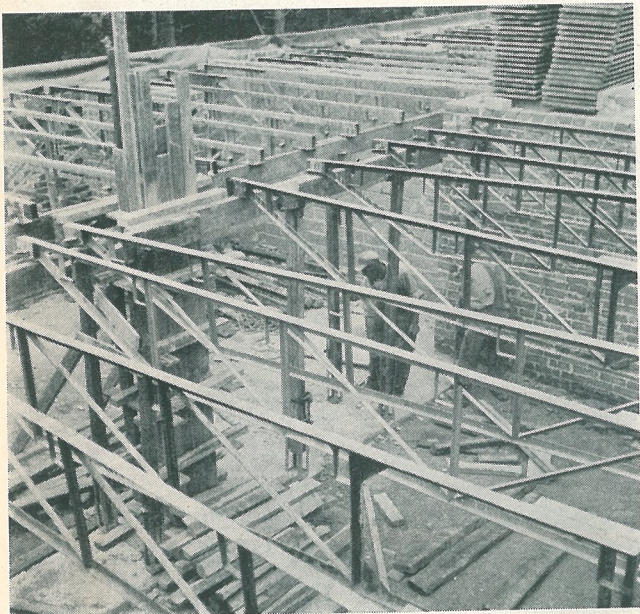
Tegelbuntarna på sina pallar upphissade och framkärtrade till förbrukningsstället — en rationellt ordnad materialdistribution. Ger svängrum, ordning, reda och ökad tryvsel

Att trava tegel på bock för bärning å rygg till muraren — en gammal, föga avundsvärd arbetsuppgift dömd att försvinna

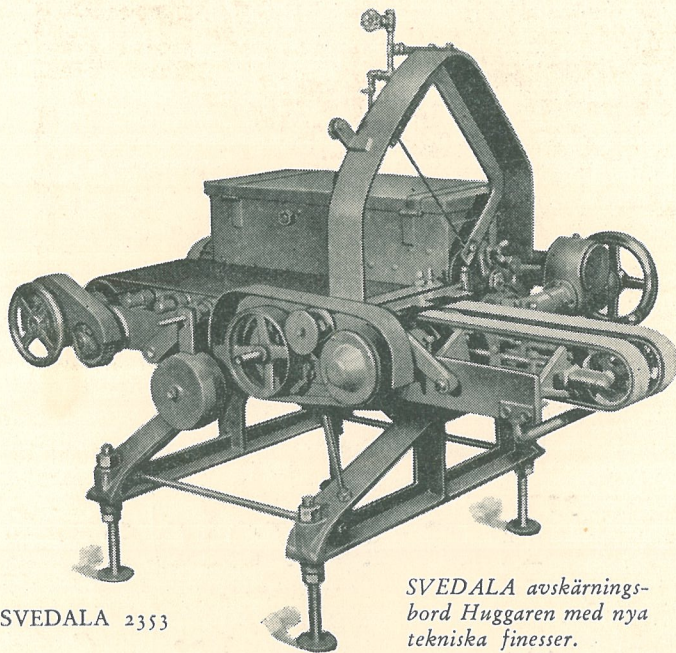

*Tegelkärra apterad för brukstransport
Saxar i kraftig och robust konstruktion
Inga bomhål — Enkla avväxlingar
Balkar ersätta reglar, bockrygg o. stämp
Murning sker utan större 'nymodigheter'*

SVEDALA tegelmaskiner

SVEDALA 2353

SVEDALA avskärningsbord Huggaren med nya tekniska finesser.

SVEDALA avskärningsbord Huggaren typ A

SVEDALA automatiska avskärningsbord Huggaren typ A är en ny, förbättrad konstruktion. Genom stor noggrannhet och precision vid utförandet erhålles absolut exakt dimension vid avskärningen. De avskurna teglen framföres i grupper på transportremmen och är därför lätta att omhändertaga.

För att möjliggöra avskärningsbordets användning även för lättare lersträngar, t. ex. kabeltegel, har vi konstruerat en ny patentsökt hjälptrivanordning. Denna gör att lersträngen icke får någon som helst drivande funktion, varför risken att den skall glida på lersträngsremmen elimineras.

Huggaren typ A utföres antingen för drivning med rem eller för direktdrivning med elmotor.

*Skall Ni rationalisera
Edert tegelbruk kan Ni
med förtroende vända
Eder till SVEDALA.*

A-B. Åbjörn Anderson, Svedala

TELEFONANROP: GJUTERIET, SVEDALA

STOCKHOLM

GÖTEBORG

4 vånings
bostadshus
i Ulsunda ★

”Man valde lättfasad ...”

Det råder inget tvivel om att vårt fasadtegel, ”lättfasad” som vi kallar det, har slagit igenom i byggkretsar. Allt fler arkitekter och byggnadskonstruktörer väljer ”lättfasad”. Den varma, levande färgen parad med hög kvalitet har skapat en popularitet, som växer sig starkare för var dag.

Vi kallar teglet ”lättfasad” därför att det tillverkas av samma blandningsmassa som det vanliga lättmurteglet. Lättfasadteglet får alltså alla de fördelar, som man räknar med hos 1,4-teglet. Men genom hårdare bränning blir det dessutom garanterat frostbeständigt. Volymvikten ligger på ungefär 1,5.

Vår ”lättfasad” sammanfattar sålunda bakmurningsteglets värmeisolerande egenskaper med det tunga fasadteglets väderbeständighet.

★
Adress: Johannesfredsvägen 44,
Ulsunda Stockholm

Arkitekt: SAR Björn Hedvall

Byggherre: Arbetarebostadsfonden

Byggmästare: Byggnadsfirman
Nils Nessen AB

SALA TEGELBRUKS AKTIEBOLAG

namnanrop SALATEGEL